

KTI
IE

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET

Beszámoló

a 2007. évi tudományos tevékenységről

2008. február

I. A KTI fő feladatai a beszámolási évben

A KTI az éves kutatási tervében valamint a 2005-2007 évekre vonatkozó kutatási stratégiájában meghatározott célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Stratégiai célként tűzte ki, hogy kutatói a közgazdaságtudomány alap- és alkalmazott kutatási területein új és nemzetközi mércével is jelentős tudományos eredményeket érjenek el. Ezek az eredmények járuljanak hozzá ahhoz, hogy a legfontosabb magyar, közép-kelet-európai és európai gazdasági és társadalmi kérdésekre megtalálják azokat a válaszokat, megoldásokat, melyek segítségével a gazdasági jólét növekszik, a társadalmi közérzet javul és a világ működése érthetőbb lesz. Kutatásai középpontjában a piacgazdaság és a társadalmi jólét, a magyar gazdaság működése, fenntartható növekedése és európai integrációja kérdéseinek vizsgálata állt.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási eredmények, azok társadalmi (gazdasági) hasznossága

PIAC- ÉS VÁLLALATELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS KUTATÁSOK

Elkészítették a „*Verseny és Szabályozás 2007*” című, évente rendszeresen megjelentetni kívánt új intézeti publikációs terméket, amely a versenyszabályozás, a versenypolitika, a piacelmélet, a szabályozás gazdaságtanának elméleti, de különösen empirikus eredményeit mutatja be. A kiadvány iránt érdeklődés a tudományos kutatók körén túl az államigazgatás, a verseny- és ágazati szabályozó hatóságok, a bírói kar versenyjogi, szabályozási kérdésekben eljáró tagjai, az ezzel a témával foglalkozó felsőoktatási intézmények, a tanácsadó cégek, a fogyasztói szervezetek és a szabályozások, versenyhatósági eljárások által különösen érintett vállalkozások részéről várható.

A *verseny kereteinek és a szabályozás hatásainak* az elkövetkező 5-10 évben várható uniós változásait vizsgáló kutatásban megállapították, hogy a keretek változásában a legdöntőbb hatása az új technológiáknak, az egyre komplexebb vállalatirányítási struktúráknak és a hálózatos közszolgáltatások területén erősödő piacliberalizációnak lesz. Az ezen folyamatokhoz alkalmazkodó modernizált versenyszabályozás változtatni szándékozik az eddigi, főként formai/jogias háttérű versenyszabályozási elemeken, a jövőben elsősorban a gazdasági hatások elemzésére épülhetnek a versenyszabályozási elvek és döntések. A szabályozási reformok a versenyhatóságok közötti, illetve a Bizottsággal kialakított együttműködésekre is kiterjednek, míg a többszektorú, multinacionális hálózatos szolgáltatók megjelenése az ágazati szabályozás hagyományos formáit uniós szintű szabályozó szervezetek létrehozásával rendezheti újra.

Az *üzemanyag jövedéki adó verseny Európában* c. kutatásban játékelméleti modell segítségével került bemutatásra, hogy miként versenyeznek az európai államok a dízel üzemanyag értékesítésen keletkező adóbevételért. A korábbi vizsgálatokon túllépve sikerült kimutatni, hogy amikor a kereslet nem tökéletesen rugalmatlan, akkor a nagy ország nagyobb erővel reagál a szomszédos ország adóváltoztatására, mint a kis ország, egyúttal ez az első empirikus vizsgálat, amelynek paneladatokon sikerült kimutatnia az aszimmetrikus versenyt az európai országok dízeladójában.

A *hazai energetikai szektorban lezajlott vállalati felvásárlások piacszerkezetet alakító hatásaival* foglalkozó kutatás azt vizsgálta, hogy a szabályozás miként befolyásolja a hazai energia szektor befektetőinek magatartását, a folyamatosan zajló tulajdonszerkezeti változásokat. Lezárult a hazai *villamos energia kiegyenlítő piac működésére* irányuló kutatás, előrejelzés készült arra vonatkozóan, hogy a hosszú távú áramvásárlási szerződések felbontása milyen hatással lenne a villamos energia nagykereskedelmi árára, valamint vizsgálat tárgya volt, hogy a villamos energia nagykereskedelmi árának emelkedése milyen tényezőkre vezethető vissza.

Elemezték az *új technológia-orientált vállalkozások* innovációs tevékenységének állami

eszközökkel történő támogatási rendszerét. Megállapították, hogy a közvetlen kormányzati tőkebefektetések negatív tapasztalatai és magas költsége miatt a professzionális és kizárólag nyereségérdekeltektől befektetők felhasználása sokkal hatékonyabb, mintha az állam maga próbál meg jártassággal rendelkező befektetőként fellépni az új cégeknél. A magyar *kockázati- és magántőke-ágazat forrásellátását* nemzetközi ágazati összehasonlításban vizsgálva látható volt, hogy a magánszemélyek és a nagyvállalatok tőkéjét befektető finanszírozók előnyben részesítik a korai fázisú fejlett technológiájú iparágak finanszírozását, míg a biztosítók és nyugdíjalapok forrásaival dolgozó kockázati-tőke-befektetők inkább a későbbi fejlődési stádiumban tartó, feldolgozóiparban működő cégeket preferálják.

MAKROGAZDASÁGTAN ÉS NÖVEKEDÉS

A Vállalati termékdifferenciálódás és termékváltás a külkereskedelemben c. kutatás kiindulópontja egy új, nemzetközi viszonylatban is figyelmet érdemlő adatbázis, amely az egyes vállalatok által exportált és importált termékek mennyiségét és értékét tartalmazza rendkívül részletes termékbontásban. A mintában lévő vállalatok sok terméket importálnak és exportálnak egyszerre, magatartásukban jelentős heterogenitás fedezhető fel. Az eredmények utalnak arra is, hogy a vállalatok meglepően nagymértékben váltogatják az általuk exportált és importált termékeket. Mind a vállalatok, mind a termékek tulajdonságai jelentős mértékben befolyásolják azt, hogy egy vállalat milyen hosszú ideig exportál egy adott terméket.

Az Abszorpció kapacitás és a termelékenység átterjedés heterogén vállalatok esetében: empirikus eredmények magyarországi vállalatokra c. kutatás kiinduló feltevése szerint az egymáshoz földrajzilag közel tevékenykedő vállalatoknak lehetőségük nyílik a többi vállalat ismereteinek megszerzésére. A kutatás során azt vizsgálták hogyan hat a külföldi tulajdonú vállalatok jelenléte a hazai cégek termelékenységére. Az eredmények szerint a termelékenység átterjedése a magas termelékenységű hazai tulajdonú vállalatok irányába a legerősebb. A legkevésbé termelékeny hazai vállalatok számára az átterjedés hatása negatív. Hasonló termelékenységi szintet elért vállalatok esetében az export pozíció szerepe nem befolyásolja az átterjedési hatás erejét.

A PM-KTI modell továbbfejlesztése c. kutatás célja egy olyan makro előrejelző és szimulációs modell kialakítása volt, amellyel meg lehet indokolni az előrejelzéseket, világossá lehet tenni, hogy melyek azok a gazdasági mechanizmusok, amelyek az előrejelzéseket mozgatják, illetve lehetőséget nyújt alternatív gazdaságpolitikai scenáriók dinamikus-kvantitatív elemzésére is.

A Monetáris és fiskális politika együttesének hatásai a pénzpiaci kamatlábakra az euróövezethez való csatlakozás előtt c. kutatás szerint a forint kamatok és a forint árfolyam alakulása igen nagy mértékben függ a csatlakozás dátumától. Egymásnak ellentmondó nézetek láttak napvilágot arról, hogy mi az elérhető és mi a kívánatos dátum, melyek a költségei, illetve előnyei a gyorsabb csatlakozásnak. A kutatás egy számszerűsített makroökonómiai modellel több változatban végzett sztochasztikus szimulációk eredményeit tartalmazza. A számításokból az egyes gazdaságpolitikai variánsok kockázatosága is jellemezhető. A kialakított modellhez tartozó program bárkit képessé tesz arra, hogy kísérletezhessen a saját ízlésének legmegfelelőbb paraméter kombinációkkal, ami lehetővé teszi egyéb gazdaságpolitikai variánsok előállítását is, és elemezhetővé teszi azt, hogy e variánsok megvalósulása esetén a bankoknak milyen működési körülményekre kell felkészülniük.

A közalkalmazottak béremelésének hatása a foglalkoztatásra és a költségvetési kiadásokra c. kutatás célja az, hogy a magyar gazdaságot leíró dinamikus makrogazdasági modellben megbecsülje az állami bér és foglalkoztatás hatását és annak időbeli lefutását. Az állami bér- és foglalkoztatás-növelés hatásaitól az várható, hogy rövid távon pozitív keresleti hatást fejtenek ki, ám hosszabb távon a magánszektor béreinek növelése, illetve a magánszektorba irányuló nettó

munkakínálat csökkentése révén negatív kínálati hatásokkal kell járniuk. Kétéves távlatban az állami bér- és foglalkoztatás-növelések hatásai pozitívak a keresletre, ezáltal a növekedésre, és a költségvetési egyenlegre is. Rövid távon a belföldi keresletet serkentő intézkedéseknek pozitív hatásuk van a termelésre, a fogyasztásra és a költségvetési egyenlegre is. Ugyanakkor a modell kimutatta, hogy ezen intézkedések negatív kínálati hatásai 2-3 év alatt megjelennek, és előbb utóbb a termelésre, majd némi további késéssel a költségvetésre nézve is hátrányosak lesznek.

OKTATÁSGAZDASÁGTAN

A rendszerváltás mostohagyermekei c. kutatás azt vizsgálta, hogy milyen következményekkel jár a szülők tartós munkapiaci kiszorulása gyermekeik későbbi középiskolai továbbtanulási esélyeire, illetve hogy ezekben a nagyon szegény családokban számít-e az, hogy a család egzisztenciájának összeomlása a gyermeket milyen életkorában érte. A kutatás fő hipotézise az volt, hogy a fiatalabb gyermekeket a család életének megrendülése egy érzékenyebb életciklusában éri, és ezért ugyanannyi szegénységben eltöltött év nagyobb rombolást visz végbe az ő esetükben a továbbtanulási esélyekben, mint az idősebb gyermekeknél. Az eredményeink meglehetősen robusztusan alátámasztották ezt a hipotézist. A kora gyermekkor 4 elvesztegetett éve továbbtanulási esélyromlásban mérve nagyjából ugyanannyit „ér”, mint 7 elvesztegetett iskoláskori év: ez is, az is nagyjából 15 százalékpont továbbtanulási esélyromlást jelent.

A keresetek és képességek a tanári pálya választására gyakorolt hatását vizsgáló kutatás egyrészt a tanárok relatív kereseti helyzetének alakulását, másrészt a tanári pályára vezető út néhány kitüntetett pontján hozott egyéni döntéseket elemezte. A tanárok relatív kereseti helyzete 1990 után a többi felsőfokú végzettségű foglalkoztatotthoz képest rendkívüli mértékben romlott, a relatív helyzet romlása a pályájuk elején járó, egyetemi végzettségű férfiak számára volt a legnagyobb. A 2002-es közalkalmazotti béremelés ugyan javított a pedagógusok relatív kereseti helyzetén, de mivel a béremelés egységes volt, a legkevésbé e csoport relatív helyzete javult. Az egyéni döntések elemzése megmutatta, hogy a tanári pálya választásában meghatározó szerepe van a nem tanári és tanári állásban elérhető keresetek különbségének, a szelekciós torzítás hatásának figyelembevételével is. Ráadásul a tanárok kiválasztódási folyamatának minden pontján jelentős negatív önszelekciós hatás figyelhető meg, vagyis, hogy a rosszabb képességűek jelentkeznek pedagógusképzésre, közülük a rosszabb képességűek helyezkednek el tanári állásban és végül a rosszabb képességűek maradnak a tanári pályán.

A települési és iskolai szintű *oktatási kiadási egyenlőtlenségek* alakulását vizsgáló kutatás eredményei szerint az önkormányzatok oktatási kiadásaira jelentős hatást gyakorol az önkormányzatok költségvetési helyzetét meghatározó települési átlagjövedelem, különösen a városokban. Kimutatták, hogy éppen azokon a településeken alacsonyabbak az iskolai kiadások, ahol magasabb a hátrányos helyzetű diákok aránya. Ez még akkor is igaz, ha a városi iskolák esetében ezt a települési szintű hatást ellensúlyozza az, hogy a városon belül ellentétes előjelűek az iskolák közötti különbségek, vagyis a hátrányos helyzetű diákok iskoláiban magasabbak a kiadások. Ez igen súlyos méltányossági problémát jelent, hiszen a hátrányos helyzetű diákok a többiekéhez hasonló eredményességű oktatása feltehetően többlet-kiadást igényelne, ezt azonban a magyar oktatási rendszer jelenleg nem tudja biztosítani.

A felsőoktatás-finanszírozási modellek és eszközök az expanzió, a minőség, a széleskörű hozzáférhetőség és esélyegyenlőség szolgálatában c. kutatás nemzetközi összehasonlításban elemzi a kormányzati és a magánforrások szerepét a felsőoktatás finanszírozásában. A nemzetközi tapasztalatok elemzése azt mutatja, hogy a közfinanszírozás dominanciájára épülő felsőoktatási rendszerek teljesítménye gyakran nemcsak a minőség tekintetében marad el egyes, a magánfinanszírozásra nagyobb mértékben támaszkodó felsőoktatási rendszerek mögött, de

paradox módon gyakran a hozzáférés szélessége, illetve az esélyegyenlőség tekintetében is.

A hátrányos helyzetű, elsősorban roma gyermekek integrált oktatását célzó közpolitikai program hatásvizsgálata a kimeneti változóknak a szokásosnál szélesebb körét tekintve elemezte a program hatását: kognitív fejlődés, továbbtanulási arány, énkép, önértékelés, tolerancia és előítéletek, iskolai környezet, pedagógiai munka. Az eredmények azt mutatják, hogy a programban részt vevő iskolák tanulói kognitív készségeik, önértékelésük és társas toleranciájuk tekintetében is felülmúlják családi háttérük szerint hasonló, de a programban részt nem vevő iskolában tanuló társaikat. Ez ugyanúgy igaz a gyermekek családi háttér és etnikai hovatartozás szerinti eltérő csoportjaira is, ami ellentmond annak a feltételezésnek, hogy integrált környezetben a lemaradó gyermekek fejlődése a jobb családi háttérű vagy képességű gyermekek fejlődésének rovására valósulhat csak meg. Az iskolai integráció azonban önmagában, a megfelelő oktatási módszerek használata nélkül nem eredményezi a gyermekek jobb fejlődését, szélsőséges esetben, a pedagógus nem megfelelő hozzáállása esetén még hátráltathatja is azt. Az integrációs programban résztvevő iskolák tapasztalatai azt mutatják, hogy a gyermekek fejlődésében bekövetkező pozitív változások kulcsa az oktatás gyermek-központúbb irányba történő elmozdulása volt, ami szerencsés esetben együtt jár az ezt támogató oktatás-szervezési módok alkalmazásával is.

AGRÁRGAZDASÁGTAN ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

A nemzetközi agrárkereskedelem vizsgálata c. kutatás a magyar agrárkereskedelem tartósságát vizsgálta 2001 és 2005 közötti időszakban a kibővült Európai Unióban. Az agrárkereskedelem tartóssága a teljes mintában némileg magasabb volt az EU15 piacán az EU10 piacához viszonyítva, míg ennek az ellenkezője volt igaz, ha az elemzés azokra a megfigyelésekre korlátozódott, amelyek értéke relatíve magas volt 2001-ben. Azok kereskedelmi kapcsolatok, amelyek relatíve nagy kezdeti vásárlással indultak, nagyobb valószínűséggel éltek túl a 2001 és 2005 közötti időszakot, mint a kis kezdeti értékűek. A teljes mintában a differenciált termékek kereskedelme hosszabb volt, mint a homogén termékeké. Számítások arra utalnak, hogy az EU csatlakozás nem csökkentette szignifikánsan a magyar agrártermékek exportjának időtartamát.

Az agrárkereskedelem versenyképességét meghatározó tényezőket vizsgálták öt közép-európai ország 1995-2005 közötti EU15 piacán folytatott kereskedelmében. Az eredmények szerint a természeti tényezőkkel és kisebb mértékben a humán erővel való ellátottság pozitív hatással van az ár és a minőségi versenyképességre, a K+F kiadások és a gazdaság nagysága javítja az ár versenyképességet, ugyanakkor kedvezőtlen hatással vannak a minőségi versenyképességre, míg a fogyasztói kereslet a magas egy főre jutó GDP-vel negatív hatást gyakorol mind az ár, mind a minőségi versenyképességre.

A gabona és hústermékek horizontális ártranszmissziójának vizsgálata során megállapították, hogy a magyar illetve EU 15-ös mezőgazdasági piacok strukturális törésekkel integráltak, de az integráció nem tökéletes. A tökéletlenül integrálódott piacokon az árinformáció helytelen jelzéseket adhat a termelői és marketing döntések megalapozásához. Ilyen hatások jelenlétében az egyes régiók közötti piaci árváltozások nem feltétlenül a releváns gazdasági feltételekre reagálnak, ami a társadalmi jólét csökkenéséhez vezethet úgy a termelőknél, mint a fogyasztóknál.

A tejtermékpályát vizsgáló kutatásban megállapították, hogy Magyarországon tejpiacán az árak a vertikum alsó szakaszán, termelő és feldolgozó között alulról felfelé, míg a felső szakaszán feldolgozó és kereskedő között fentről lefelé hatnak. A vertikum két végpontja, sőt az egyes vertikum szakaszok közötti ártranszmisszió nem tökéletes, hanem aszimmetrikus és időben késleltetett, vagyis a termelői árak változását nem azonnal és nem arányosan követi a fogyasztó árváltozás, ami jelentős hatással van a napjainkra kialakult tejpiaci válságra. A koordinációs állami, illetve magán mechanizmusok fejlesztésekor, illetve az odaítélendő támogatások

meghatározásakor feltétlenül indokoltnak látszik különbséget tenni az eltérő karakterrel rendelkező termelői-feldolgozó és a kereskedelmi fázisra. Az aránytalanul kis termelői árrésből adódik a vertikumon belüli legnagyobb probléma, vagyis a termelők kiszolgáltatottsága. A kérdőíves felmérés eredményei azt mutatták, hogy pozitív, szignifikáns kapcsolat van a növekvő értékesített mennyiség és az alkupozíció alakulása között.

GLOBALIZÁCIÓ EU INTEGRÁCIÓ ÉS FELZÁRKÓZÁS

A gazdasági globalizáció előrehaladásának kvantitatív vizsgálata az Európai Unió térségben c kutatás kimutatta, hogy az elmúlt másfél évtizedben a globalizáció a leggyorsabban a pénzügyi integráció terén haladt előre. Az intenzívebb pénzügyi és tulajdonlasi integráció eredményeként a nemzetközi gazdasági változások rövidebb idő alatt és erőteljesebben hatnak a hazai üzleti életre, mint korábban. A pénzügyi integrációhoz hasonló gyors fejlődést nem lehetett kimutatni a termékek külkereskedelmében. A szolgáltatások terén a befektetők közvetlen beruházásaik egyre nagyobb hányadát szánják külföldön szolgáltatási kapacitások megvásárlására, illetve kiépítésére. A gyorsan nemzetköziesedő új tagállamok kereskedelmi nyitottsága átlagosan még mindig elmarad a régiektől. Az új tagországok a legszembetűnőbb fejlődést két mutató tekintetében érték el a kontinens országaihoz képest: ezek a külföldi működőtőke felszívása, valamint azon hazai üzleti vállalkozások növekvő aránya, amelyek külföldi többségi irányítás alatt működnek. A nemzetközi adóversennyel szembesülve, úgy tűnik, az új tagországok hajlamosabbak e versenybe beszállni, mint a régiek.

A közép- kelet-európai régió vállalatainak klaszteresedését, az ezzel kapcsolatos állami és magán-kezdemenyvezéseket vizsgáló kutatás 11 régió 43 klaszterét elemezte. Kiderült, a régióban a vizsgált nyolc országból egyik sem rendelkezik nemzeti szinten kimondottan a klaszterek fejlesztését célzó politikával, ugyanakkor vannak olyan nagyobb gazdaságpolitikai programok, amelyeknek része a klaszterek fejlesztése. Eltérő az egyes országokban a klaszterek értelmezése, és az is, hogy mely eszközöket tartják a legalkalmasabbnak a klaszterek fejlesztésére. A legtöbb országban az egyes kormányzati szintek között nincsen semmiféle koordináció az alkalmazott gazdaságpolitikai eszközök tekintetében.

A magyar innovációs politika nemzetközi összehasonlító elemzése arra a megállításra jutott, hogy az innováció nem vált fontos politikai témává Magyarországon. A makrogazdasági feszültségek, az átalakulás társadalmi költségei és más égetően fontosnak értékelt aktuális politikai ügyek miatt a magas szintű döntéshozók az innovációt a másodrendű, a költségvetési kiadásokat csak felemészítő tevékenységek közé sorolták. Így aztán a kutatás, fejlesztés és innováció számára az egymást váltó kormányok nem tudtak elegendő intellektuális és anyagi forrást biztosítani. Nincs gyors megoldás a magyar innovációs teljesítmény javítására. Stratégiai szinten a főbb gazdasági valamint tudományos, műszaki és innovációs szakpolitikák tudatos összehangolására kell törekedni, úgy, hogy azok egy átfogó társadalmi-gazdasági fejlesztési stratégiára épüljenek, miközben a döntéshozók a nemzeti és EU-célokat valamint finanszírozási lehetőségeket egymással összehangolják.

MUNKAPIACI KUTATÁSOK

Az adórátáknak és a korrupciónak a munkapiaci szegmensek relatív nagyságára gyakorolt hatását vizsgáló kutatás alapfeltevése, hogy az adóráták, különös tekintettel a munkát sújtó adórátákra és a korrupció, valamint különböző munkapiaci intézmények makroszinten befolyásolják a munkapiac egyes szegmenseinek relatív nagyságát a fejlett piacgazdaságokban és egyes átmeneti országban. Az elemzések, amelyeket az OECD országok 1995-2004-es évekre vonatkozó adatai alapján végeztek, megerősítik, hogy az adóráták és a munkapiaci intézmények eltérései mellett a korrupció szintjében meglévő különbségek is fontos tényezők a munkapiac szegmensei relatív nagyságának

magyarázatában. Kimutatták, hogy az adóráták és a korrupció között létező interakció következtében az adóráták rejtett gazdaságra és az önfoglalkoztatásra gyakorolt hatását kifejező együtthatók maguk is függenek a korrupció szintjétől. *Adóráták, a korrupció és be nem vallott fogyasztás kapcsolatát* vizsgálva felvázolták, hogy a be nem vallott jövedelemből származó fogyasztás aránya fontos szerepet játszik a különböző munkapiaci szegmensek alakulásában. Magasabb arányú be nem vallott fogyasztás nagyobb önfoglalkoztatási és inaktivitási rátával párosul. Ez utóbbi munkapiaci szegmensek ugyanakkor maguk is hatással vannak a be nem vallott fogyasztás arányára. *Az adóráták és a korrupció* együttes hatása tettenérhető az *adóbevételek nemzetközi különbségeinek* magyarázatában is. 27 OECD ország 2000-2004-es adatait vizsgálva az adórátáknak a korrupcióval kombinált interakciója és a megfelelő adóbevételek között egy harang alakú összefüggés látható. A pontosabb ökonometriai számítások azonban megmutatták, hogy ez az összefüggés valójában két egymástól elkülöníthető hatás eredője: az egyik az adóráták közvetlen pozitív irányú hatása, a másik pedig az adóráták korrupcióval való interakciójának negatív irányú hatása.

A nyugdíjrendszerrel kapcsolatos kutatások során folytatták az egyszerű eszmei nyugdíjszámla (szub)optimalitására vonatkozó kutatást, valamint áttekintést készítettek a magyar nyugdíjreform utolsó 12 évéről. Megállapításuk szerint a többpilléres rendszer nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket: a magánrendszer nettó reálhozama nem volt elég magas, és túl sokan léptek át a jogvesztés ellenére. A megmaradó tb-pillér pénzügyi egyensúlya az összehangolatlan járulékkulcs-csökkentések és helyettesítési arányok emelése miatt felborult. Megbecsülték továbbá a 2015-ig öregségi nyugdíj-jogosultságot nem szerzők várható számát a következő másfél évtized során 250-500 ezer közé tehető azoknak a száma, akik 20 szolgálati év hiányában nem szereznek jogosultságot öregségi nyugdíjra. Az alsó és a felső becslés középértékével kalkulálva, a jogot nem szerzők aránya egyharmad körül alakulhat, de az általános iskolát végzettek esetében meghaladhatja az 50 százaléket.

Vizsgálták a *gyes, gyed és gyet hatását a kisgyerekes anyák munkavállalására*. A gyermek-támogatások igénybevétele nemzetközi összehasonlításban rendkívül hosszú és növekvő arányú, a támogatás melletti munkavégzés aránya csökkent, az igénybevétel hosszát növelték a szabályozási változások. A hosszú kihagyásból eredő kereseti veszteség jelentős. Háromszorosára nőtt az alacsony iskolázottságú, a munkapiachoz nem kötődő igénybevevők aránya, a rendszer ma már nem tekinthető egyértelműen a munkától való távollétet támogató programnak. Ezekkel a kimutatható munkapiaci hátrányokkal szemben nem állnak meggyőzően bizonyított termékenységi és gyermekjóléti előnyök.

A születéskor várható élettartam területi eltéréseit vizsgálva arra jutottak, hogy az 1985-2005 között született férfiak és nők születéskor várható átlagos élettartamát részben azonos tényezők befolyásolják: a kistérségek fejlődési centrumoktól, övezetektől való távolsága, a kistérségek településszerkezete, az iskolázottság és a roma népesség aránya. Figyelemreméltó, hogy az infrastrukturális ellátottság szintjét és az egészségügyi rendszer kiépültségét Magyarországon oly mértékig meghatározza a kistérségek elhelyezkedése és településszerkezete, hogy e tényezők önállóan lényegében nincsenek hatással a várható élettartam alakulására.

Vizsgálták *az emberi fejlődés indexének (HDI) alakulását a különböző kistérségekben*. A kistérségi HDI értéke a kilencvenes évek eleje és 2005 között minden kistérségben nőtt. A kistérségek közti fejlettségi különbségek mértéke csökkent, míg a megyék és a régiók közti fejlettségi távolság növekedett. Ugyanakkor a relatív pozíciók stabilak, a legfejletlenebb kistérségek köre is alig változott. A latin-amerikanizálódási hipotézis helytállóságát a HDI adatok nem támasztják alá. Az országokon belüli régiók közti különbségek Magyarországon sokkal

kisebbség, mint Argentínában vagy Mexikóban. A rendelkezésükre álló romániai és lengyel HDI adatok szerint a vizsgált évtizedben e két országban is növekedtek a központi, legfejlettebb régió és a legfejletlenebb régió közti különbségek, s meglepően nagy a hasonlóság a régiók HDI értékei közt. A területi fejlettségi különbségek alakulása szempontjából az elmúlt másfél évtizedben a rendszerváltó kelet-közép-európai országokat hasonló átalakulási mintázatok jellemzik.

Az aktív munkapiaci eszközök hatékonyságvizsgálatának egyik fő eredménye az volt, hogy a komplex munkapiaci programok meglehetősen drágák, és csak ritkán hoznak átütő sikert. Ugyanakkor bizonyos rétegeket csak ilyen komplex, képzést, munkapiaci-kommunikációs tréninget, megélhetési és elhelyezkedési támogatást és lehetőség szerint közvetlen mentori segítséget is nyújtó programokkal lehet segíteni. Ugyancsak jó eredményt hoztak a programok egyes munkaügyi válságszituációkban, és a nálunk 'termelő iskoláknak' nevezett, a dán népfőiskolák mintájára létrehozott programokban.

III. Hazai kapcsolatok és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Több kutatója tagja és szakértője, igazgatója elnöke a Magyarország Honlap Oktatás és Gyermekesély Kerekasztalnak. Kutatói részt vesznek továbbá a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal szakértői munkájában. Továbbra is együttműködik a Pénzügyminisztériummal egy elemzésre alkalmas makromodell elkészítésében, a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal munkagazdaságtani kutatások folytatásában, valamint a Foglalkoztatási Hivatallal és a KSH-val az állami szervek által gyűjtött adatok kutatási célú felhasználhatóságának kialakításában. Magyarországon egyedülálló folyamatosan frissülő online hozzáférésű Adatbankot működtet. Munkatársai véleményezték az ÚMFT Gazdaságfejlesztési Operatív Programját, különös tekintettel a Jeremie-program gazdaságfejlesztő szerepére, és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát. A Nemzeti Hírközlési Hatóság és az egyes mobilszolgáltatók között folyó közigazgatási perben, a távközlési szolgáltatás szabályozásában használt költségmodellek alkalmazási lehetőségeiről készített szakértői véleményt.

Idén is megjelentette a Munkaerőpiaci Tükör évkönyvsorozat 2007. évi kötetét. Nagy érdeklődés kísérte a kutatáshoz és a kötethez kapcsolódó sziráki munkatudományi konferenciát. Új évkönyvsorozatot indított az évben „Verseny és Szabályozás 2007” címmel, amely a versenyszabályozás, a versenypolitika, a piacelmélet, a szabályozás gazdaságtanának elméleti, és empirikus eredményeit mutatja be.

Háromoldalú együttműködési megállapodást kötött a Világgazdasági Kutatóintézettel és a Regionális Kutatások Központjával a kutatási programjaikban meghatározott feladatok eredményesebb teljesítése érdekében. A három intézet a „Felzárkózás, integráció, gazdasági és intézményi átalakulás az Európai Unió keleti peremén” c. konferencián mutatkozott be.

A magyar közgazdasági felsőoktatás fejlesztése érdekében együttműködési megállapodást kötött az ELTE Társadalomtudományi Karával, ami a Karon tervezett BA, MA és PhD szintű közgazdász-képzésben való szakmai részvételt célozza. A közgazdász mesterképzésben továbbá együttműködik a Pannon Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen. Egyik kutatója a Budapesti Corvinus Egyetem gazdasági tanácsának, másik a Szegedi Tudományegyetem gazdasági tanácsának tagja. A Munkapiaci Kutatócsoport évek óta folytat közös kutatásokat a Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszékével.

Hetedik alkalommal rendezte meg a Nyári Műhely szemináriumot. Kutatói aktívan részt vettek a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesület megalapításában és első konferenciáján. Minden évben két online műhelytanulmány sorozatot ad ki, amelyek a honlapján elérhetők. Kéthetente nyilvános Műhelyszemináriumon mutatják be kutatói az elért eredményeket.

Tagja számos nemzetközi kutatási konzorciumnak. Társszervezője volt a Budapesten megrendezett Európai Közgazdaságtudományi Egyesület és az Ökonometriai Társaság közös konferenciájának. Az MTA kétoldalú együttműködése keretében az agrárgazdaságtan területén német és szlovén, francia és lengyel kutatócsoportokkal folytat együttműködést. A Hallei IAMO-val 2005 óta tartó közös munkát folytatva kutatják a német és a magyar élelmiszerláncoknál tapasztalható piaci erőviszonyokat. A koperi University of Primorska kutatóival a közép-kelet európai agrárkereskedelmet vizsgálják, a göttingeni Georg August University kutatóival a gabonapiaci integráció meghatározása a fő kutatási cél. Az együttműködések lehetőséget teremtettek arra, hogy negyedik alkalommal megrendezzék a „Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition” című nemzetközi konferenciát. Észtországi kutatókkal a magyar és a skandináv infokommunikációs technológiai ágazatok legfontosabb jellemzőit hasonlítják össze. Egyik kutatójuk Kínába és Hong-Kong-ba utazott az Akadémiai kutató csere egyezmény keretében, ahol számos egyetemen és kutatóintézetben konzultált és öt előadást tartott.

A szakmai kapcsolatok megalapozása és előmozdítása céljából együttműködési megállapodást kötött a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetével (IE CASS), amely a kutatási programokkal összefüggő rendszeres információcserét, közös szakmai rendezvények szervezését, ill. a kutatók kölcsönös foglalkoztatását célozza.

A magyar vállalatok versenyképességéről és intézményi környezetéről, illetve a magyarországi munkapiacról konzultált a Nemzetközi Valutaalap delegációjával. Tartós vendégkutatói program keretében látta vendégül a japán Ritsumeikan Egyetem professzorát valamint a Korai Köztársaság kormányának négy ösztöndíjasát. Tudományos igazgatóhelyettese tagja a Cseh Nemzeti Bank Kutatási Tanácsadó Testületének, technológiai előretétekintéssel foglalkozó kutatója az ETEPS (European Techno-Economic Policy Support Network) Scientific Steering Committee tagjaként rendszeresen részt vesz az ETEPS pályázati felhívások és pályázatok értékelésében.

IV. Az év folyamán elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

10 új OTKA témát indított 2007-ben. Sikeresen szerepelt a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központ pályázatán és négy projektjavaslata nyert támogatást. Megbízást kapott a piac meghatározás módszereinek, a banki információs rendszereknek, és a Magyarország és az EU tagállamok piacai közötti áreltéréseknek a vizsgálatára, továbbá a Verseny és Szabályozás 2007 című új kiadványsorozat első kötetének elkészítésére. Kutatói a Miniszterelnöki Hivatal és az MTA együttműködése keretében vizsgálják a rejtett gazdaság működését, illetve fenntartható nyugdíjrendszerre dolgoznak ki javaslatot. Egyik ifjú kutatója Bólyai János ösztöndíjat nyert, amely segítségével a magyar mezőgazdaság hatékonyságát vizsgálja.

Az EU FP7 a *SCience, Innovation, FIRms and markets in a GLObalized World* (SCI-GLOW) című projekt támogatást nyert, öt projekt javaslat jelenleg elbírálás alatt van. A Világbank Global Development Network pályázatán egyéves kutatási támogatást nyert két kutatója. Két kutatója sikertelenül pályázott a Starting Independent Research Grant EU FP7 pályázaton.

Az elnöki keretből nyert támogatást három kutatás önrészéhez használták fel.

A vállalatok, régiók és ágazatok versenyképessége a tudásalapú gazdaságban: milyen lehetőségei vannak a foglalkoztatásközpontú növekedésnek? MICRO-DYN EU 6. keretprogram kutatásban az adatbázis előkészítése és a K+F+I vállalati és ágazati adatai közötti kapcsolatok feltárása folytatódott, az egyes ágazatok és vállalat-típusok sajátosságainak előzetes elemzését a vállalatok innovációs tevékenysége, képességei és a versenyképesség közötti összefüggések szempontjából megközelítő kísérleti interjúk készültek.

INDEUNIS EU 6. (*Industrial restructuring in the NIS: Experiences and lessons from the new member states*) kutatásban idén az export időtartamával foglalkoztak a régi és új EU-tagállamok és a FÁK-országok kereskedelmében. Eredményük szerint az egyes termékek exportja az új EU-tagállamok esetében általában hosszabb időtartamú, mint a FÁK-országoknál.

Az EU DG Employment támogatásával a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal közösen végzik a *Magyarországi munkaerőpiaci aktivitás növelését elősegítő eszközöket* négy altémán keresztül vizsgáló kutatást. Az évben vizsgálták a gyed, gyed és gyet hatását a kisgyerekes anyák munkavállalására, vizsgálták a középfokú szakmai képzési kínálatot és a munkaerő-piaci igényeket, a felsőfokú képzési kínálat alakulását és a felsőfokú végzettségűek munka-piaci sikerességét, 2020-ig előreszámították az induló nyugdíjakat, munkaügyi kirendeltségeken és önkormányzatoknál adatokat gyűjtöttek a szociális segélyezés gyakorlatáról.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Könyv

Fazekas K., Cseres-Gergely Zs., Scharle Á (szerk.): *Munkaerőpiaci tükör 2007* Budapest : MTA KTI; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007, 276 p.

Tanulmányok

Csanádi M: Party-state systems and their dynamics as networks, *PHYSICA A: Statistical Mechanics and its Applications* 378(1): 83-91 (2007)

Gács J: A gazdasági globalizáció számokban : A nyitottság alakulása az EU országaiban I-II. rész, *KÖZGAZDASÁGI SZEMLE* 54(10): 876-902, 54(11): 960-973 (2007)

Halpern L., Koren M: Pricing to firm : An analysis of firm- and product-level import pricing, *REVIEW OF INTERNATIONAL ECONOMICS* 15(3): 574-591 (2007)

Halpern L, Muraközy B: Does distance matter in spillover?, *ECONOMICS OF TRANSITION* 15(4): 781-805 (2007)

High C, Nemes G: Social learning in LEADER : Exogeneous, endogenous and hybrid evaluation in rural development, *SOCIOLOGIA RURALIS* 47(2): 103-119 (2007)

Kertesi G, Kézdi G: Children of the post-communist transition : Age at the time of the parent's job loss and dropping out of secondary school, *THE B. E. JOURNAL OF ECONOMIC ANALYSIS & POLICY* : Intergenerational economic mobility around the world 7(2. Art.8.): 1-25 (2007)

Laki M: Evolution of the market for foreign language teaching services in Hungary. *POST-COMMUNIST ECONOMIES* 19(3): 379-397 (2007)

Simonovits A: Can population ageing imply a smaller welfare state?, *EUROPEAN JOURNAL OF POLITICAL ECONOMY* 23(2): 534-541 (2007)

Valentiny P: A verseny és szabályozása, *KÜLGAZDASÁG* 51(7-8): 18-37 (2007)

Varga J: Kiből lesz ma tanár : A tanári pálya választásának empirikus elemzése, *KÖZGAZDASÁGI SZEMLE* 54(7-8): 609-627 (2007)